

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ

Литвин Олена Олександрівна

УДК 81'42 = 161.2 (043.3)

**ЛІНГВОПОЕТИКА ФЛОРНОМЕНІВ У МОВІ ТВОРІВ ОЛЬГИ
КОБИЛЯНСЬКОЇ ТА УЛЯНИ КРАВЧЕНКО**

Спеціальність – 10.02.01 – українська мова

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук**

Харків – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі української мови Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник -

кандидат філологічних наук, професор
Черемська Ольга Степанівна,
Харківський національний університет імені Семена Кузнеця,
завідувач кафедри українознавства і мовної підготовки іноземних громадян.

Офіційні опоненти:

доктор філологічних наук, професор,
член-кореспондент НАН України
Єрмоленко Світлана Яківна,
Інститут української мови НАН України,
завідувач відділу стилістики та культури мови;

кандидат філологічних наук, доцент
Філон Микола Іванович,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
завідувач кафедри української мови.

Захист відбудеться «9» червня 2017 р. об 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.053.05 у Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди за адресою: 61168, м. Харків, вул. Валентинівська, 2, ауд. 221-А.

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди за адресою: 61168, м. Харків, вул. Валентинівська, 2, ауд. 215-В.

Автореферат розіслано « » травня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. В. Щербакова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Проблеми співвідношення мови й духовної культури, мови й національного менталітету, мови й усної народної творчості, їхньої взаємозалежності та взаємодії значною мірою започатковані в працях В. фон Гумбольдта, М. Максимовича, М. Костомарова, О. Потебні, Л. Булаховського, І. Білодіда, І. Франка, В. Виноградова та інших дослідників.

Антропоцентричний підхід до вивчення лінгвальних явищ зумовлює актуальність аналізу мовного чинника в системі духовних цінностей особистості, оскільки не лише людина впливає на мову, а й мова формує особистість. Антропоцентричність наукових досліджень сприяла формуванню в межах лінгвістичного дискурсу функціонального підходу до вивчення художнього тексту.

У лінгвістичних працях останнього періоду індивідуальний стиль художника слова вивчають із урахуванням співвідношення мови й мислення, способів відтворення в тексті позамовної дійсності, знань про світ, індивідуально-авторської картини світу. Текст відтворює пізнану людиною дійсність, й увага до його особливостей і закономірностей організації є наслідком розширення й поглиблення пізнавального процесу, головною дійовою особою якого є людина, її внутрішній світ. В українській лінгвістиці мова й стиль окремого автора, особливості індивідуальної мовної картини світу стали об'єктом дослідження таких науковців, як С. Бирик, С. Бублейник, І. Голубовська, М. Голянич, К. Голобородько, А. Гулак, Н. Данилюк, С. Єрмоленко, В. Жайворонок, В. Калашник, В. Кононенко, Т. Космеда, М. Кочерган, Л. Лисиченко, Л. Мацько, О. Маленко, Н. Мех, А. Мойсієнко, О. Муромцева, Л. Пустовіт, В. Русанівський, М. Скаб, Н. Сологуб, Л. Ставицька, М. Степаненко, І. Степанченко, М. Філон, О. Черемська, Л. Шевченко та інших.

Художня література містить багатий матеріал для вивчення семантики слів і семантичних зрушень у їх значеннях. Аналіз індивідуальної мовної системи через дослідження лінгвопоетики флорономенів у художньому тексті сприяє виробленню найбільш повного, об'єктивного уявлення про мовну картину світу письменника. Для спостереження над семантикою флорономенів у цьому дослідженні обрано тексти художніх творів та автобіографічної прози (щоденники, автобіографії, епістолярії) українських письменниць кінця XIX – початку XX століття Ольги Кобилянської та Уляни Кравченко.

Художня мова Ольги Кобилянської відіграла важливу роль у становленні й розвитку української літератури та літературної мови. Творчий доробок письменниці досліджено в літературознавчому та мовознавчому аспектах. Літературознавчі праці О. Бабишкіна, В. Вознюка, Л. Голомб, З. Гузара, Т. Гундорової, І. Демченко, Н. Зборовської, С. Кирилюк, М. Лещенко, С. Павличко, О. Палінської, Ф. Погребенника присвячено дослідженню біографії письменниці, її філософських поглядів та ідейно-естетичних пошуків.

Роль мовної практики Ольги Кобилянської у збагаченні української літературної мови, особливості вживання авторкою діалектної лексики та фразеології в художніх текстах письменниці досліджено в працях Н. Бабич, І. Бабій, Г. Василевич, Н. Гуйванюк, Т. Гуцуляк, Л. Коломієць, М. Крупи, П. Лизанця,

І. Матвіяса, О. Муромцевої, В. Прокопенка, З. Франко та інших. Творчість письменниці в її численних інтерпретаціях посідає важливе місце в історико-естетичному процесі розвитку української гуманітаристики.

Творча спадщина Уляни Кравченко привертала увагу дослідників переважно в літературознавчому аспекті (В. Агеєва, Г. Волощук, П. Волянський, Ю. Горблянський, О. Дей, Р. Завадович, І. Книш, М. Козак, О. Коцюба, Р. Крамар, Д. Никонішин, І. Скиба, Я. Царик), однак творчість письменниці досліджено лише з погляду мовних і стилістичних особливостей на тлі західноукраїнського варіанта літературної мови кінця ХІХ – початку ХХ ст. (С. Гірняк, Т. Ткаченко).

Значної уваги заслуговує лексика на позначення рослин, що є давньою за часом формування й цінною як джерело інформації про історію мови. Загалом творчий доробок Ольги Кобилянської та Уляни Кравченко в означеному вище аспекті лінгвістичної проблематики мало досліджений. **Актуальність** обраної теми дисертації зумовлена тим, що аналіз мови майстрів художньої прози дає змогу визначити специфіку флорономенів в індивідуально-авторському слововживанні, виявити особливості використання названих номінацій як засобу художнього зображення дійсності, а також через виявлені характерні ознаки ідіостилів розширити поняття українського поетичного тезаурусу.

При виборі персоналій, мовотворчість яких обрано матеріалом для аналізу флорономенів, за основу взято такі критерії:

1. Хронологічний. Ольга Кобилянська та Уляна Кравченко – представники однієї епохи, і це дає підстави розглядати художню семантику флорономенів в одній історико-культурній площині.

2. Літературознавчий. За основними творчими рисами дослідники розглядають творчість Ольги Кобилянської та Уляни Кравченко як вияв модернізму в українській художній прозі.

3. Територіально-етнокультурний. Ольга Кобилянська та Уляна Кравченко – видатні західноукраїнські письменниці, на формування мовної картини світу яких впливала як українська, так і європейські літератури.

4. Художньо-естетичний. Письменниці належать до модерністської літератури: уважаючи природу зразком досконалості, вони в мовно-художній творчості зверталися до символів природи як маніфестантів національного світобачення.

Мета дослідження – визначити лінгвопоетичну основу лексичної семантики флорономенів і їх функціонально-стилістичну роль у мовотворчості Ольги Кобилянської та Уляни Кравченко.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

– окреслити науково-категорійний апарат дослідження, зокрема зміст понять *мовна картина світу, художня картина світу, індивідуально-авторська картина світу, епітет, метафора, порівняння, асоціація, символ*;

– здійснити лексико-семантичний аналіз флорономенів у художніх текстах Ольги Кобилянської та Уляни Кравченко в зіставленні їх семантики з традиційною фольклорною символікою та символікою модернізму;

– визначити найтиповіші мовні образи, що функціонують у поетичних ідіолектах письменниць;

– схарактеризувати художньо-стилістичні функції комплексних мовно-образних засобів, у складі яких є флорономени (епітетні, метафоричні конструкції, порівняльні звороти, конструкції з асоціативним і символічним значенням);

– диференціювати образні конструкції в мові творів Ольги Кобилянської та Уляни Кравченко з погляду традиційного (загальномовного) та індивідуального слововживання;

– визначити індивідуально-авторські особливості функціонування флорономенів у художній картині світу Ольги Кобилянської та Уляни Кравченко.

Об'єкт дослідження – художня мова творів Ольги Кобилянської та Уляни Кравченко.

Предмет дослідження – лінгвопоетика флорономенів з погляду їх лексично-семантичної структури та функціонально-стилістичної ролі у формуванні індивідуально-авторських картин світу Ольги Кобилянської та Уляни Кравченко.

Джерельною базою дослідження є художні тексти Ольги Кобилянської та Уляни Кравченко. Методом суцільної вибірки сформовано картотеку обсягом понад 5 тисяч контекстів.

Методологічною основою дослідження є положення філософії мови про художній дискурс як явище мистецтва, про єдність і взаємозумовленість форми та змісту у творі, про взаємозв'язок новаторського й традиційного у творчості письменника, про суб'єктивний характер сприйняття й відображення об'єктивного світу в художньому тексті, про поетичну мову як різновид літературної в її естетичній функції.

Вибір методів дослідження зумовлений специфікою мовного матеріалу, метою та завданнями роботи. У дисертаційній роботі використано: методику *суцільної вибірки*, яку застосовано в процесі відбору матеріалу дослідження; *описовий* метод, що передбачає процедури загального аналізу, систематизації й інтерпретації досліджуваних мовних явищ; метод *компонентного аналізу* для виділення складників семантичної структури слова – сем та їхньої класифікації; *контекстний аналіз*, орієнтований на виявлення естетико-змістових функцій мовних одиниць у художньому тексті; метод *наскрізного семантичного аналізу* з оперттям на словникові дефініції; метод *порівняльного аналізу* словесних образів різних ідіолектів. На всіх етапах дослідження були актуальними загальнонаукові методи спостереження, зіставлення й узагальнення (порівняння, аналіз, систематизація, класифікація) мовних явищ.

Наукова новизна дисертації полягає в здійсненні лінгвопоетичного аналізу флорономенів як компонентів мовних образів у художніх текстах Ольги Кобилянської та Уляни Кравченко; вперше виявлено тенденції індивідуального

слововживання, характерного для поетичних ідіолектів письменниць; простежено зв'язок між художньо-стилістичними функціями флорономенів і мовно-художніми картинами світу Ольги Кобилянської та Уляни Кравченко.

Теоретичне значення роботи полягає в подальшому розвитку лінгвопоетики як науки, розширенні уявлень про механізм взаємодії мови й культури, естетичні функції художнього тексту як конденсатора культурної пам'яті. Дослідження створює передумови для зіставної характеристики мовно-художніх картин світу Ольги Кобилянської та Уляни Кравченко.

Практичне значення одержаних результатів убачаємо в тому, що зібраний фактичний матеріал можна використати в лексикографічній практиці для укладання семантичного словника мови творів Ольги Кобилянської та Уляни Кравченко, а також у лінгводидактиці вищих навчальних закладів (спецкурси з лексикології, лінгвістичного аналізу художнього тексту, стилістики української мови, культури мови, під час проведення спецсеминарів, присвячених питанням інтерпретації тексту та проблемам вивчення мовної картини світу. Матеріали дисертації можуть стати основою для вивчення ідіостилю Ольги Кобилянської та Уляни Кравченко, а також дослідження ідіостилів інших письменників.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Напрямок дисертаційного дослідження відповідає планові науково-дослідної роботи кафедри української мови Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, а саме науковій проблемі «Сучасна українська мова: когнітивний і прагматичний аспекти вираження» (державний реєстраційний номер 0111U006434). Тему дослідження затверджено на засіданні вченої ради Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 2 від 14 вересня 2013 року), а також на засіданні бюро Наукової ради «Закономірності розвитку мов і практика мовної діяльності» НАН України (протокол № 4 від 15 жовтня 2013 року).

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації обговорено на семінарах аспірантів кафедри української мови Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, на засіданнях кафедри українознавства і мовної підготовки іноземних громадян Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця та представлено в доповідях на таких наукових конференціях: Міжнародні наукові конференції «Сучасна україністика: наукові парадигми мови, історії, філософії» (Харків, 2008, 2010, 2016), VIII Міжнародна наукова конференція «Міжкультурні комунікації: мова і суспільство» (Алушта, 2009), XII Міжнародна конференція з актуальних проблем семантичних досліджень «Лінгвістичний опис художнього тексту в структурній та антропоцентричній наукових парадигмах (на матеріалі української та російської мов)» (Харків, 2010), VI Міжнародна наукова конференція «Сучасний інформаційний простір: журналістика та медіаосвіта» (Алушта, 2010), «Концептосфера національної мови: когнітивний, історико-культурний та дискурсивний аспекти» (Харків, 2014), IV Міжнародна науково-практична

конференція «Лінгвокогнітивні та соціокультурні аспекти комунікації» (Острог, 2015), Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні наукові дослідження та розробки: теоретична цінність та практичні результати» (Братислава (Словаччина), 2016), XVI Міжнародна наукова конференція «Семантика мовних одиниць» (Харків, 2016), Міжнародна наукова конференція «Традыцыі матэрыяльнай і духоўнай культуры Усходняга Палесся: праблема вивучэння і захавання ў постчарнобыльскі час» (Гомель (Беларусь), 2016).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 11 праць, із них – 6 у фахових виданнях, затверджених ДАК МОН України, 2 – у закордонних галузевих виданнях, 3 – у збірниках міжнародних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, додатка, списку використаних джерел (385 позицій). Загальний обсяг дисертації становить 235 сторінок, із яких основного тексту – 183 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, окреслено наукову новизну, теоретичне значення та практичну новизну роботи. Описано її зв'язок із науковою проблематикою установи, основні методи й апробацію результатів дисертації.

У **першому розділі «Теоретичні засади лінгвопоетичного дослідження флорономенів у художньому тексті»** висвітлено питання мовної картини світу, визначено специфіку індивідуально-авторської та художньої картин світу; розглянуто ідіостиль як відображення індивідуально-авторської картини світу; схарактеризовано мовні засоби лінгвопоетики (епітетні конструкції, метафоричні комплекси, порівняльні звороти, символічні й асоціативні значення, народнопоетичний символ) у мовотворчості Ольги Кобилянської та Уляни Кравченко.

Мета наукового дослідження, зміст і характер завдань, окреслених у роботі, зумовили поняттєво-термінологічний апарат дослідження лінгвопоетики флорономенів у мові творів Ольги Кобилянської та Уляни Кравченко. Мовну картину світу розуміємо як характер відображення концептуальної картини світу в мовних засобах як джерелі пізнання цієї картини. У художньому тексті знаходить свій вияв мовна, концептуальна та індивідуально-авторська картина світу. Досліджено співмірність індивідуальної картини світу із загальномовною, яка свідчить про виразну самобутність національної мови й культури, лінгвоментальні особливості конкретного носія окремої мови й усіх мовців загалом. Якщо національна мовна картина світу стосується особливостей репрезентації дійсності певним етносом і має узагальнений колективний характер, то індивідуально-авторська картина світу, маніфестована художніми текстами, зумовлюється цілою низкою суб'єктивних чинників, що відображають світобачення автора, його світовідчуття та світорозуміння.

Лінгвостилістичний аналіз художнього тексту є явищем багатограним і різнобічним. Оскільки основною ознакою художнього тексту є образність, то завданням лінгвостилістичного аналізу є виявлення конкретних засобів створення образності, що пронизує всі рівні мовлення. Домінантним у художньому тексті вважаємо засіб, мотивований тематикою, змістом художнього твору, особливостями мовомислення письменника.

Важливим об'єктом дослідження сучасної лінгвостилістики є епітет як мовно-виразовий засіб, що відіграє значну роль у творенні мовної картини окремого індивіда та окремої спільноти людей, а також відображає мовні традиції певної епохи загалом. Аналіз наукових джерел з питань художньої образності мовної картини світу дав змогу з'ясувати, що епітет – стилістична фігура, троп, що є означенням чи обставиною в реченні як атрибут предмета, дії, стану й характеризується високою емотивно-експресивною зарядженістю, образністю. Образне світосприймання здатне поєднувати реальне й переносне значення слова.

З-поміж епітетів, зафіксованих у досліджуваних текстах, вирізняються кольористичні епітети. Увага письменників до семантичної та психосемантичної парадигм кольору цілком умотивована, оскільки саме колір для Ольги Кобилянської й Уляни Кравченко є визначальним при створенні картин природи, що увиразнюють психічні стани героїв, і набуває психосемантичного звучання, властивого поезії модернізму.

Вибір порівняння завжди пов'язаний з характером авторської оцінки того, що зображується. Образна суть порівняння полягає в зіставленні двох чи декількох предметів, явищ, дій, ознак, що мають подібні або тотожні ознаки. При такому зіставленні поняття зберігають у свідомості комунікантів свою самотійність, не зливаються в одне враження, тому й семантика порівнюваних слів, словосполучень і речень зберігає свою окремішність, формуючи ускладнений зміст висловлювання.

Метафора в тексті окремого твору взаємодіє з іншими елементами контексту, зокрема порівняннями, епітетами. В основі метафори лежить зіставлення, тому одним із аспектів вивчення функціонування метафор у творах письменників є аналіз взаємодії порівняння та метафори як художнього прийому.

Термін «символ» розуміємо як уявлення, що викликає визначене коло асоціацій у конкретній мовно-етнокультурній системі і образно виражає певну ідею. Характерною рисою символу є властивість мотивувати знання передусім не через перенесення, а через фонові знання, прагматику; він виявляє свій зміст лише в плані встановлення національних, культурних, соціальних, релігійних та інших чинників, що й визначають його розуміння всіма членами окремого соціуму.

Авторська своєрідність у сприйманні навколишнього світу мотивує використання мовних засобів, формує ідіостиль письменника. Вивчення ідіостилів актуальне з погляду історії української літературної мови, оскільки розкриває роль письменників у нормуванні й розвитку літературної мови у різні періоди її функціонування. З погляду лінгвостилістики дослідження індивідуальних стилів

цікаві тим, що засвідчують реалізацію можливостей художнього стилю відповідно до естетичних задумів автора, розкривають естетичні потенції мовних одиниць як лінгвокультурем.

Ідіостиль письменника на тлі загальнонаціональної мови відображає його індивідуальне світобачення та світосприйняття через окремі специфічні мовні засоби, оригінальне авторське слововживання. Асоціативно-оцінні конотації диктують письменникові певні правила введення слова в текст, своєрідну організацію художнього тексту як реалізацію, утілення задуму автора.

У другому розділі «Лексико-семантична характеристика флорономенів у художніх текстах Ольги Кобилянської та Уляни Кравченко» проаналізовано семантику флорономенів у мові творів Ольги Кобилянської та Уляни Кравченко з їх традиційною фольклорною символікою та символікою модернізму.

З'ясовано, що створення художніх образів через активне вживання номенів рослинного світу є характерною рисою індивідуального стилю Ольги Кобилянської та Уляни Кравченко. У мові художніх текстів флорономени асоціюються з абстрактними поняттями: красою природи, весною, радістю, любов'ю, щастям. Їх символічне наповнення має фольклорне підґрунтя. Назви флорономенів *квітка*, *рожа*, *мак* асоціативно пов'язують як з образом дівчини, так і з узагальненим поняттям краси, вроди: «*Я не мала б ніде спокою, я **квітка**, яку не можна висаджувати ні на якому мирному подвір'ї, я вічно в неспокої, мене жене туга за світом Марліт, бо він живе в моїй душі*» (Ольга Кобилянська); «*Молода дівчина, **найкраща** **квітка** **гір**, і **найгарніший** **легінь** **цих гір**, **кохалися***» (Уляна Кравченко). Завдяки стійкому асоціативному зв'язку об'єктів флори з абстрактними поняттями назви рослин трансформуються в символи.

Письменниці активно використовують українську рослинну символіку, як загальнонаціональну, так і регіональну. Функціонування в мові твору питомо українських символів, зокрема *калина*, *лілія*, *конюшина*, *барвінок*, *мак* доповнює загальну мовну картину світу українців: «*Витрясла йому всі лелії зі своєї душі під ноги, а він не пізнав їх. Думає, що то такі цвіти, котрі в'януть і в воді відживають наново. Але одні лелії не оживають насвіжо в воді*» (Ольга Кобилянська); «*Душа дитини вразлива на чар-красу гірської природи, на слова й думки дідунові, душа вірить, що нічого не втратить, що віднайде колись усе, що в небі з'єднається з усіма дорогими. У моєму небі будуть ці гори й бори, церквиця й дідуньо, і бойки (конечно мусять бути в небі бойки!) і **рожа**, і та **калина**, що цвіте в Побуці перед приходством...*» (Уляна Кравченко). Символізація назв рослин: *смерека*, *ялівець*, *камелія* у досліджуваних текстах допомагає глибше зрозуміти культурно-мовну своєрідність жителів різних місцевостей України: «*Біль і гнів погнали мене аж на гору під ці **смереки**, де я колись сиділа, сповнена надій. Надія – це отрута, спокуса. Геть надію! Тут нічого не змінилося, ті самі **тихі зелені смереки**, тільки я стала інакша, ще нещадніша, ще бідніша, ще більше ошукана*» (Ольга Кобилянська); «*Камелія гір*, як її називали, була холодна на залицання юнаків. Багатство чорного

волосся підкреслювало білість личка, холодну променисту білість **камелії**» (Уляна Кравченко).

Зафіксовані в текстах Ольги Кобилянської традиційні символи флори поєднують у собі риси язичницької та християнської міфології та відображають своєрідне бачення письменницею світу природи. В індивідуально-авторських контекстах образи *квітів* можуть не співвідноситися з реальними ботанічними прототипами, а є здебільшого образно-асоціативними символами, що ними номінуються ті чи ті явища, емоційні стани, людські риси. Відтак фітоморфні образи часто набувають символічного значення, що закріплено в народній свідомості. А втім, мовна практика Ольги Кобилянської демонструє авторське сприймання народних рослинних символів. Це помітно на функціонуванні фольклорного символічного образу *червоних маків*. Семантика навантаження образу *червоного маку* динамічна: спершу *червоні маки* символізують гордість дівочої краси, її невинність, далі – це символ жагучого кохання, і нарешті – крові, смерті, раптової обірваності життя, його нетривкості. *Червоний цвіт маку* символізує красу дівчини, смерть героїні, смерть краси, трагізм кохання: «Там, де глибина царювала, де камінь-велет спокійно означав неповорушну глибину ріки, де на дно її утонув колись Тетянин **вінок**, стояв на поверхні блискучої води, притулившись до каменя, один великий **цвіт червоного маку**. Другий, припершись аж до берега ріки, ждав – і як той, і собі не рухався...» (Ольга Кобилянська).

У текстах Ольги Кобилянської найчастотніші образні слововживання серед назв квітів флорономени *лілії* та *рожі*. *Лілія* – особлива квітка для письменниці – символ світла, чистоти й досконалості, пор.: «У ту новелу вложила я **последні лілії своєї душі** і молодих іще почувань» (Ольга Кобилянська); «А йде вона в них (світи) з душею, повною ілюзій та надій, мов з **білими лілеями**» (Ольга Кобилянська). Аналіз слова *лілея* у художніх текстах письменниці свідчить про його особливе індивідуально-авторське сприйняття й розуміння, надання йому нових емоційно-експресивних значень: дійової особи твору; слова, значення якого доповнюється додатковими семантичними відтінками, а саме: почуття кохання, душевні поривання, сподівання, мрії, надії, розпач, довіру, роздуми про «тройкову любов», а також символізує самотність. Наприклад, конкретного слововживання *лілія* немає в тексті поезії в прозі О. Кобилянської «Мої лілеї», але значення флорономена розкриває зміст тексту. Флорономен *лілея* в мові творів О. Кобилянської асоціюється з білим кольором, пор. такий поетично-зоровий образ: «Потемніло та обгоріло колишнє **лілієво-біле** лице» (Ольга Кобилянська). Отже, авторські асоціації з образом *лілеї* виявляють приховане символічне значення лексеми *лілея*. Символічний образ «лілея» пов'язаний не з одним, а з кількома уявленнями, що сприяє розширенню семантичної структури слова. Майже кожен номен *лілея* у творах письменниці – образний. Через створені образи авторка репрезентує історичний, культурний досвід мовного колективу, пов'язаний з його традиціями. Символічними ознаками *квітки лілеї* є чистота, непорочна краса (за Словником символів).

Естетизація флорономена *рожі* сприяла мовній експлікації конкретно-чуттєвих і символічних образів: світле, радісне почуття, кохання; *роза* в мові творів письменниці символізує певний період життя, а саме – «полудне»: *«А її «полудне»? Було, може, тоді, коли понсові і жовті рожі були такі гарні, а вона в сонячній сьвітлі мріяла про красу і велич і про «вищих» людей; коли її серце було переповнене світлом і надією на якусь будучність, як та оточуюча її тоді миготячи зелень города і ніжна зелень буковинських гір»* (Ольга Кобилянська). Характерним флорономеном для мовистилу письменниці є *смерека*, що набуває позитивної оцінної семантики: – сили, краси, могутності; асоціюється з душею ліричного героя, символізує любов і спокій; місце, де можна заспокоїтися та набратися сили: *«Я понесла би її, куди б і не зайшла, оцю батьківщину мою, гори мої, смерекові великани мої, їх красу і силу та могутню поезію їх»* (Ольга Кобилянська); *«Ліс, місяць, смереки – ось хто моя пара»* (Ольга Кобилянська). Найчастіше флорономен *смерека* вживаний у щоденниках.

Образи *квітів* стають невід'ємним символіко-асоціативним елементом у творах Уляни Кравченко. Коли йдеться про складні душевні переживання героїв, письменниця звертається до флористичних образів з найнесподіванішими асоціативними зв'язками. Домінує в мовотворчості письменниці образ *хризантем*. Відповідний флорономен представлений у словосполученнях на зразок: *сумні хризантеми, цвіт білих хризантем, біла хризантема, квітка-хризантема, пушиста хризантема, пушисто-кучерява корона цвіту, зів'яла хризантема*. *Хризантема* є символом любові, плинності часу, смерті, постійності й вічності (за Словником символів); асоціюється з коханим. Також ця квітка символізує сум, печаль, зраду та ворожі сили, які роз'єднують закоханих. Як недобрий знак вона може протиставлятися *червоному маку*, що традиційно символізує любов; щасливе родинне життя, але може також віщувати самотність, пов'язану з передчуттям біди: *«Подав мені – цвіт білих хризантем... Ті цвіти спізнені, сумні, смерти символ-емблема... Між нами стануть сили злі, ворожі, разом ми не підем... Чому? Чому все біла хризантема? А доля знає, кому й що подати вчас... Хвилює лан пушистих хризантем, а цвіти ті – сумна емблема... Разом ми не підем»* (Уляна Кравченко).

Найчастотніший порівняно з іншими флорономенами на позначення дерев у текстах Уляни Кравченко образ *смереки*. Це символ національного пейзажу, символ пам'яті, знак збереження традицій: *«Ці високі смереки – це наші первісні готики»* (Уляна Кравченко); *«Перед смерекою, що росла біля самих вікон дідушевої кімнати, хотіла б я стати, щоб усе було, як тоді... колись...»* (Уляна Кравченко).

Флоромени – неодмінний компонент мовних конструкцій (епітетних, порівняльних, метафоричних структур) на позначення запахів. У мові творів Ольги Кобилянської асоціативно-образне поле запаху об'єднує слова *запах, пахощі, пахнути, пахучий*, які вжито в прямому й переносному значеннях. Надзвичайними запахами, пахощами, ароматами наділяє природу й Уляна Кравченко, послуговуючись ужитими в прямому й переносному значеннях словами *запах, пахощі, пах, запашний, гостро запашний, пахучі, пахне, пахнуть, запахне*.

Фрагмент мовної картини світу Уляни Кравченко, презентований номенами на позначення *запаху, пахоців*, показовий для її індивідуально-авторської картини світу. Письменниця художнім словом відтворює конкретно-чуттєві, здебільшого динамічні картини, виявляє своє емоційне ставлення до зображеного, розкриває внутрішній світ людини. Зображальні картини, як засвідчують уживані флорономени, сприймаються органами чуття. В асоціативне поле *запаху* потрапляють найрізноманітніші квіти: *кущі жасмину, геліотропи, горошок, деревинка, гречка, смережина, ялівець, мушкательки, резеда, геліотропи, вербена, провесняні квіти, шавлія, м'ятка, півонія, іриси, жоржини, калина, пеларгонії, ромен-зілля, „вогняні лілеї”, кучерява м'ятка, „панська трава”, братчики, копитень, материнки, чебрець*. Викликаючи переважно позитивно-оцінні асоціації, перелічені флорономени є ключовими в епітетних, порівняльних, метафоричних структурах, зафіксованих у текстах Уляни Кравченко: *«Запах жасминів оп'янює»*; *«Горошки запаморочують солодким запахом»*; *«По межах пахнуть розігріті материнки, чебрець»*.

Асоціативне поле *запаху*, сформоване в мові творів Ольги Кобилянської, об'єднує найрізноманітніші флорономени: *васильки, гвоздики, аврікли, братки, фіалки, гіацинти, айстри, рожі, лелії, левкої, кукурудза, боз, жасмин*. Вони породжують найрізноманітніші асоціативні образи: *«Знаєте ви білі рожі? ... Білі – від початку аж до кінця. А головна їх чудова прикмета (я б сказав вони гербові), – це їх запах»*; *«До неї вгору доходив упоюючий запах лелій, а там якраз перед нею тягнеться ліс старий та шумить одностайно чудні тихі слова...»*. Асоціативне поле *запаху* в мовному доробку Ольги Кобилянської переплітається, органічно переходить, зливається з асоціативно-образними полями любові, щастя, в які іноді вкраплюються туга й смуток. У мовотворчості Уляни Кравченко асоціативне поле *запаху* поєднується з образами чуда, казки, поеми, в поодиноких випадках викликає асоціації зі смертю, убивством, кладовищем. Отже, зображення конкретного відчуття *запаху* унаочнюється описами феноменів, що в єдності предметних понять становлять важливе джерело естетизації художнього тексту.

Мова творів Ольги Кобилянської та Уляни Кравченко насичена барвами й різноманітними їх відтінками. Спектр назв кольорів охоплює широку гаму: від основних спектральних та архетипних до авторських. Але серед усього багатства мовної палітри домінує епітет *білий*. Наприклад, номен *білий* уміщує у своєму семантичному полі, залежно від контексту позитивну експресію: *«Привезли білих квітів повний подолок. Не годиться без подарунка до святих приступати, а вони з лісу й дуже, дуже бідні...»* (Ольга Кобилянська); *«Сніжно-білі хризантеми у стрункому вазоні прикрашають ріг мого столика. Коли працюю, люблю мати біля себе ці цвіти – білі хризантеми, а маю їх завжди багато від нього»* (Уляна Кравченко). Проте іноді *білий колір*, який переходить у *синявий*, може асоціюватися зі смертю: *«Многолисті повні хризантеми, тяжкі, безкровні, неначе б неживі... Білість деяких із них переходить у синявий колір...»* (Уляна Кравченко). Та незважаючи на таку полярність значень епітета *білий*, – це завжди щось урочисте

й величне. Спостерігаємо зміну семантики кольору, проте існує семантична домінанта для кожного кольору – одне чи кілька значень кольору-символу, які залишаються незмінними.

Характерним для досліджуваних поетичних текстів є вживання індивідуально-авторських епітетів на позначення кольорів: *«Зелені кущі з густо і лукувато до землі спадаючими вінками галузок, обсипані дрібним звіздатово-жовтим цвітом...»* (Ольга Кобилянська); *«Зразу цвіти були цілком білі; вони не в'янули, не опадали, як інші цвіти; по місяці стали злегка рожевіти, слабо, потім сильніше, в липні знову поблідли, аж знову прибрали якийсь казковий колір, мінливо-дорогоцінний, блідо-зелений»* (Уляна Кравченко).

Вербальні відповідники тієї чи тієї барви в поєднанні з флорономенами сприяють розширенню семантичних можливостей кольоративів. Це і власне називання кольору, і створення словесних художніх засобів (епітетів, метафор, метонімії), і колористичне перифразування в описах явищ дійсності з урахуванням їхніх колірних характеристик, часом без конкретизації назви кольору: *«Густий ліс дубовий надав їй барву своєрідну»* (Ольга Кобилянська); *«Запах цвітів недалекого зільника нісся з грядок, де ховались між іншими осінніми цвітами повні барв левкої»* (Ольга Кобилянська).

Показовий для досліджуваних текстів широкий спектр тональних барв: в Ольги Кобилянської («понсовий», «чорно-понсовий», «жаристий», «криваво-червоний», «пурпур», «звіздатово-жовтий», «жовте полум'я», «матово-зелений», «зелено-брунатний», «колір волошок», «блідо-фіалковий», «ніжне біливо», «що лілія носить», «лілієво-білий»); в Уляни Кравченко («полум'я», «вогонь», «жаристий», «темно-гранатовий», «кривавий», «золотистий колір чайної рожі», «ясно-зелений», «фіалковий», «блаватний», «колір геліотропів», «ясно-блакитний», «лілієво-білий», «блідо-лілієвий», «срібляста білість») для створення імпресіоністичних малюнків на зразок: *«Оті жовті матові рожі потомилися. Мабуть, із любовних мрій; коли тимчасом чорно-понсові, жаристі, пересичені рожі ніби дрімали»* (Ольга Кобилянська); *«Коли обидві душі кажуть „навіки”, вони не розходяться, але йдуть почерез колючі терни та криваві квіти до одної мети»* (Уляна Кравченко). Колористичні епітети з номенами флори в мові творів Ольги Кобилянської та Уляни Кравченко позначені достатньо високою частотністю вживання. Такі епітети є основою для побудови художніх образів, що засвідчують індивідуально-авторське сприйняття світу в кольоровій гамі й відображення емоцій, відчуттів і вражень у «кольорових» асоціаціях.

У третьому розділі «Функціонально-стилістичні особливості одиниць лексико-семантичної групи номенів флори в індивідуально-авторському образотворенні» здійснено комплексний аналіз образних засобів художньої мови письменниць (епітетних конструкцій, порівняльних зворотів, метафоричних комплексів); а також виявлено індивідуальні особливості вживання флорономенів та окреслено їх місце в мовній картині світу Ольги Кобилянської та Уляни Кравченко. Здійснено зіставний аналіз образів рослинного світу. Визначено форми та засоби

вираження цих образів; проаналізовано спільне й відмінне в репрезентації образних засобів досліджуваних текстів.

У поетичному мовомисленні Ольги Кобилянської та Уляни Кравченко актуалізовані епітетні структури, у яких переважають епітети, виражені прикметником. Частотні за вживанням у мові Ольги Кобилянської – традиційні поетичні епітети, зокрема *ясна, свіжа зелень; білі берези; буйна папороть; старий, велеканський дуб, червоний мак*: *«Та сама темно-зелена пропасть, та сама скалиста гора онде праворуч, поросла рівними, як свічки, смереками, а посеред них ніжні білі берези; з моху вирости буйні папороті й сям-там стрункі дзвінки...»* (Ольга Кобилянська). Наявність таких епітетів або їхніх художніх модифікацій в індивідуальній мовній картині письменника завжди є свідченням фольклорного струменя мовотворчості. У мовній палітрі авторки подвійна експресивність властива епітетам-композиціям на зразок: *«Вузенькі, майже невидні стежки в'ються між золотистою пшеницею та шовковошелестячою кукурудзою і ховаються незамітно в ті ліски...»* (Ольга Кобилянська).

У мовотворчості Уляни Кравченко зафіксовано оказіональні епітети на позначення явищ природи, доповнені авторськими характеристиками, у яких поєднано зображувальні, виражальні та емоційно-оцінні функції: *«У пущі трухлявіють мертві дерева; там гніздяться гриби-гаджарі, яскраво-червоні в білих ковнірах, ховаються між листям папороті. Лісове кладовище покрите густою непрозорою темрявою... Живичні запахи повалених пнів смереки...»* (Уляни Кравченко).

Найбільш уживаними в мові творів Ольги Кобилянської та Уляни Кравченко є порівняльні звороти, утворені за допомогою сполучників *мов, немов, ніби, як*, у яких флорономен виступає об'єктом порівняння: *«Ні одного світлого дня вона не зазнала. Зів'яла та завчасно змучилась, зчорніла, згоріла, ніби квітка»* (Ольга Кобилянська); *«Немов соняшник, стояла її душа, отворена для незвісно якогось щось...»* (Ольга Кобилянська); *«Її тіло біло-рожеве, як пелюстки рож...»* (Уляна Кравченко); *«Пам'ятаю, її тихий усміх плив з глибини серця, а серце було, як лілія»* (Уляна Кравченко); *«Бери і душі дитячі, бери в теплі руки, ніжно, і вони розвинуться, як квіти»* (Уляна Кравченко). Символічного значення набувають образи *пальми, квітки (цвітки), рожі, мальви, лелії, соняшника, маку, смереки, дуба, сосни, тополі*. Образ *квітки*, нерідко тендітної рослини, може передавати ідею непристосованості до складних умов життя, символізувати слабкість, зокрема при порівнянні молодого хлопця з квіткою: *«Ви похлихий характер, – сказала мені раз, – замкнений, мов та нічна цвітка, належить до тих тонко зорганізованих натур, що вже красніють, коли їм лиш на долоню глянути»* (Ольга Кобилянська).

Однією з функцій квіткової образності в мові текстів Ольги Кобилянської є здатність бути засобом портретної і психологічної характеристики: *«Воно (обличчя) було бліде, як цвіт лілеї, брови зморщені, мов у фізичному болю, а темні вії ослонювали цілком її очі, лише груди її віддихала важко, мов боролась у тій хвилі, як на смерть»*.

У мовній палітрі Уляни Кравченко значне місце посідають порівняльні звороти зі сполучниками *як*, *наче* та з флорономенами в ролі суб'єкта й об'єкта порівняння: *«Видівили кущі жасмину... З його хрещатих, неначе з мармуру різьблених цвітів не нанижу більше запашної гірлянди, щоб нею, як поясиною, перев'язати волосся»* (Уляна Кравченко); *«Береза. Схоплено характеристичні прикмети цього дерева, здалека пізнати, що це береза та ще плакуча з обвислим галуззям... Струнка, вкрита білою корою, стоїть одинока в час бурі над прірвою – як ілюстрація самотності. Вона одна з-поміж листяних дерев зайшла найдалі на північ»* (Уляна Кравченко).

Тематична група порівнянь з флорономенами – одна з найбільш характерних у творчості Уляни Кравченко. Найчастіше авторка вживає такі образи на означення номена *слово*, щоб показати його красу: *«Ці слова такі гарні, як розжі, що тут цвіли»* (Уляна Кравченко); *«Я думала: він чародій, знає джерело краси, знає наші найкращі слова, як гірські цвіти, що їх знає мій дідуньо, священик з Побука»* (Уляна Кравченко).

Незначною кількістю представлені в досліджуваних текстах структури з орудним порівнянням: *«Галуззя старих смерек звисало попри білу тверду дорогу густими перлинами роси»* (Ольга Кобилянська).

Метафоричні флорономени в поетичній мові Ольги Кобилянської та Уляни Кравченко можна об'єднати в три групи: назви на позначення дерев, кущів та трав'янистих рослин. Серед структур із флорономенами переважають дієслівні метафори: *«З нею враз надслухують, а надслухуючи, притім щось ніби пошиптують»* (Ольга Кобилянська); *«Смереки на горах, обвислі інеем, обвиті мрякою, дрімають»* (Ольга Кобилянська); *«Під снігами спочив лан хризантем...»* (Уляна Кравченко); *«Цвіти хризантем єднають світ живих зі світом померлих, творять якийсь третій світ, до якого шукаю дороги»* (Уляна Кравченко).

Дієслівна метафорична ознака доповнюється тропами, побудованими на асоціаціях із поняттями побутових реалій, пор.: *«Соняшники послухали. Були спокійні, не обертали головки, не будили сплячої, а гляділи лиш заодно своїми брунатними тарілками тими обличчями, окружені золтаво-жовтими листками, за малою дівчинкою, як вона відходила в сторону сонячну»* (Ольга Кобилянська).

У широких метафоричних контекстах взаємодіють дієслівні, субстантивні метафори, епітети метафоричного змісту, наприклад: *«Поклала чудовище, що, як їй здавалося, заснуло, обережно під зелену руту, поблизу якої рядом високо виростили соняшники з зернистими плоскими обличчями, і притакнула їм»* (Ольга Кобилянська); *«Милі, невинні цвіти, вічне таємне джерело пісень та казок...»* (Уляна Кравченко). Семантичний зміст метафоричних структур ґрунтується насамперед на зіставленні двох понять та встановленні між ними асоціативно-сміслових асоціацій. У наведених контекстах об'єднано зорові й дотикові враження.

Мовна картина світу Ольги Кобилянської не мислиться без образу лісу. Це саме той образ, завдяки якому письменниця відтворювала людські настрої. Ліс у повісті «Земля» змальовано як частину природи, пейзажу й переважно як

негативний об'єкт, утілення хаосу; як жива істота, він прагне жертви, його територія ніби існує в іншій системі координат і цінностей: *«Ліс жив за своїми відмінними законами»*. Прихований контекст формують дві символічні лінії, що пов'язані з образом лісу, – це *гріх і каяття*: *«Він лежав застрілений в „сусіднім лісі”...»*; *«Ліс його не покаже, бо він зроду-віку мовчазний»*. Образ лісу є доміантним у зображенні художнього простору повісті *«В неділю рано зілля копала...»*, впливає на думки та вчинки, стає символом самотності та місцем зустрічі: *«І сама на всю гору, на весь ліс, сама й сама. З ніким не зв'язана, нікого не має, нікому – не потрібна»*. У новелі *«Природа»* ліс має характерні асоціати – місце душевного відпочинку: *«...в лісі лежала вона, витягнувшись на моху, і між вершиками ялиць шукала неба. Се було гарно...»*; примара: *«Мусиш мене шукати! – сичала у сні. – Аякже, шукати! ... Він же не Довбуш! Коли сказав їй, що в лісі нічо не видно, сказала, що бачить у лісі те, чого звичайно не бачать!»*

У символічному образі лісу Ольги Кобилянської вербалізуються такі поняття, як: краса й байдужість до неї, віра й безнадія, буяння флори й голі пеньки, життя та смерть: *«Мої особисті переживання відігравали немалу роль в моїх писаннях, – підкреслювала письменниця. – «Битву» бачила я своїми очима»*.

У текстах Уляни Кравченко фіксуємо лише елементи психологізму; у них переважає матеріальна основа словесного образу. Для письменниці – це реальний об'єкт природи, який постає *тінистим, величним, тасмним, відвічним, великим*: *«Тут зараз починалися великі ліси без стежин»*; *«Але ліс, що починався за нашим полем, був більше тінистий, – величний, тасмний ліс»*; *«Серед цих відвічних лісів забуваю про прикрасі життя... Щезає почуття часу»*.

Здійснений аналіз дав змогу зробити загальні **висновки**.

Функціонування флорономенів у художніх текстах Ольги Кобилянської та Уляни Кравченко спирається на мовностилістичні традиції фольклору, однак значення відповідних слів-образів зазнає: збагачення смислів, розширення символіки, появу нових значень.

Модерністичне, не народницьке, світовідчуття дало змогу авторкам розширити палітру традиційних флорономенів і відповідно збагатити лексичний складник української художньої картини світу, естетизувати контекст через уживання екзотичних для поетичної мови того часу словесних образів: *гортензія, хризантеми, генціяни, геліотропи, скарлети, центифолії, пеляргонії*.

Назви флорономенів *квітка, рожка, мак* асоціативно пов'язують як з образом дівчини, так із узагальненим поняттям краси, вроди. Завдяки стійкому асоціативному зв'язку об'єктів флори з абстрактними поняттями назви рослин трансформуються в символи. Поетична символізація супроводжується новими лексико-семантичними зв'язками, авторськими асоціаціями. Символічне значення слів-поетизмів також оновлюється через розширення семантичних меж лексичних номінацій.

У досліджуваних текстах активізуються українські рослинні символи, як загальнонаціональні (*калина, конюшина, мак, мальва, васильки, барвінок, соняшник, вишня, тополя, дуб, явір*), так і регіональні (*смерека, ялівець, камелія*), допомагають

глибше зрозуміти культурно-мовну своєрідність жителів різних місцевостей України.

Індивідуалізація мовостилю Ольги Кобилянської та Уляни Кравченко виявляється у функціях епітетів, що означають флорономени. За граматичним вираженням найвагомим пластом у поетичній мові письменниць є епітети, виражені прикметником.

Важливим елементом творення образності в поетичній мові Ольги Кобилянської та Уляни Кравченко є порівняння з рослинним компонентом, за допомогою яких здебільшого письменниці конкретизують зовнішність людей, увиразнюють їхні психологічні якості та характеристики, підкреслюють важливі поведінкові особливості.

У мовній палітрі письменниць найчисленнішими є дієслівні метафори. Виразною індивідуально-авторською новизною, органічним елементом стилю письменниць відзначаються субстантивні та комбіновані метафори. Хоч кількість їх незначна, проте в системі зображальних засобів відтворення мовної картини світу вони відіграють помітну роль. Прикметникові метафори в мовній палітрі авторок вжито здебільшого у структурі метафори іменникової, дієслівної, у структурі образного тексту.

Незважаючи на близькі позамовні характеристики умов творчості Ольги Кобилянської та Уляни Кравченко, художню картину їхнього світу вирізняє індивідуальне слововживання, зокрема функціонування флорономенів у їх прямому, переносному й образному значенні. Художні тексти письменниць презентують потужну авторську діяльність щодо творення національної поетичної картини світу.

Основні положення й висновки дисертації викладено в публікаціях:

1. **Литвин О. О.** Семантика символів природи і флори у творах О. Кобилянської / О. О. Литвин // Міжнародна наукова конференція «Сучасна україністика : наукові парадигми мови, історії, філософії». У 2 ч. / За загальною редакцією канд. філол. наук, доц. О. С. Черемської. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2008. – Ч. I. – С. 101 – 107.

2. **Литвин О. О.** Діалектна лексика на позначення назв рослинного світу у творах О. Кобилянської / О. О. Литвин // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации» : Научный журнал. – Симферополь : Таврический национальный университет им. В. И. Вернадского. – 2009. – Том 22 (61) № 1. – С. 504 – 507.

3. **Литвин О. О.** Особливості вживання кольористичних епітетів з номенами флори у творах О. Кобилянської / О. О. Литвин // Матеріали Міжнародної наукової конференції «Сучасна україністика : наукові парадигми мови, історії, філософії» : Збірник статей / За заг. ред. канд. філол. наук, доц. О. С. Черемської. – Х. : ФОП Александрова К. М. ; ВД «ІНЖЕК», 2010. – С. 55 – 60.

4. **Литвин О. О.** Асоціативно-образне поле запаху в мові творів О. Кобилянської / О. С. Черемська, О. О. Литвин // «Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского». Серия «Филология. Социальные коммуникации» : Научный журнал. – Симферополь : Таврический национальный университет им. В. И. Вернадского. – 2010. – Том 23 (62) № 4. – С. 516 – 520. (У співавторстві. Особистий внесок здобувача: здійснено аналіз образних засобів художньої мови письменниці).

5. **Литвин О. О.** Образні значення номенів рослин у творах О. Кобилянської / О. О. Литвин // Лінгвістичні дослідження : [зб. наук. праць ; за заг. ред. проф. Л. А. Лисиченко]. – Харків, 2010. – Вип. 30. – С. 122 – 126.

6. **Литвин О. О.** Слово-образ «лілея» у мовотворчості О. Кобилянської / О. О. Литвин // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – 2015. – № 1152 : Сер. Філол. – С. 90 – 93.

7. **Литвин О. О.** Символіка номена хризантема в мові повісті Уляни Кравченко «Хризантеми» / О. О. Литвин // Наукові записки Національного університету «Острозька академія» Серія «Філологічна» : збірник наукових праць / укладачі : І. В. Ковальчук, Л. М. Коцюк, С. В. Новоселецька. – Острог : Видавництво університету «Острозька академія», 2015. – Вип. 56. – С. 165 – 167.

8. **Литвин О. О.** Особливості вживання тропів на позначення рослин у мові твору Уляни Кравченко «Хризантеми» / О. О. Литвин // Лінгвістичні дослідження : зб. наук. пр. ХНПУ ім. Г. С. Сковороди ; [редкол. : Голобородько К. Ю. (голов. ред.) та ін.]. – Харків, 2016. – Вип. 42. – С. 144 – 150.

9. **Литвин О. О.** Колористичні епітети з номенами флори у мові повісті «Хризантеми» Уляни Кравченко / О. О. Литвин // Матеріали V Міжнародної наукової конференції «Сучасна україністика : наукові парадигми мови, історії, філософії» : збірник статей / За заг. ред. канд. філол. наук, проф. О. С. Черемської, доктора філософ. наук, проф. О. М. Кузя. – Х. : Видавець Іванченко І. С., 2016. – С. 71 – 76.

10. **Литвин О. О.** Особливості вживання тропів на позначення рослин у мові твору Уляни Кравченко «Хризантеми» / О. О. Литвин // Сучасні дослідження та розробки: теоретична цінність та практичні результати – 2016 : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Братислава, 15 – 18 березня 2016). – К. : ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2016. – С. 76 – 78.

11. **Литвин О. О.** Асоціативно-образне поле запаху з номенами флори в мові повісті «Хризантеми» Уляни Кравченко / О. О. Литвин // Чарнобылем не заросце : традиції матеріальної і духоунай культури Усходняга Палесся : зборнік науковых артыкулаў : у 2 ч. Ч 2 / рэдкал. : А. А. Станкевич ; М-ва адукацыі Рэспублікі Беларусь, Гомельскі дзярж. ун-т імя Ф. Скарыны. – Гомель : ГДУ імя Ф. Скарыны, 2016. – С. 27 – 34.

АНОТАЦІЯ

Литвин О. О. Лінгвопоетика флорономенів у мові творів Ольги Кобилянської та Уляни Кравченко. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова. – Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. – Харків, 2017.

Дисертація присвячена дослідженню флорономенів у художніх текстах Ольги Кобилянської та Уляни Кравченко.

У дисертації здійснено всебічний аналіз словесних образів з номенами флори як компонентів формування мовної картини світу письменниць. Розкрито семантику флорономенів у мові творів Ольги Кобилянської та Уляни Кравченко з їх традиційною фольклорною символікою та символікою модернізму, з'ясовано їх індивідуально-авторські особливості функціонування. Виявлено специфіку флорономенів в індивідуально-авторському вживанні, використання їх як засобу художнього зображення дійсності, а також висвітлення письма художниць слова як однієї з ознак ідіостилу й створення тезаурусу поетичного українського мовлення.

Ключові слова: художня картина світу, флорономен, епітет, метафора, порівняльний зворот, асоціативне значення, символ, ідіостиль.

АННОТАЦИЯ

Литвин Е. А. Лингвопоэтика флорономенов в языке произведений Ольги Кобылянской и Ульяны Кравченко. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.01 – украинский язык. – Харьковский национальный педагогический университет имени Г. С. Сковороды. – Харьков, 2017.

Диссертация посвящена исследованию флорономенов в художественных текстах Ольги Кобылянской и Ульяны Кравченко.

Предметом научного исследования стал лингвопоэтический потенциал флорономенов, использованных в текстах с художественно-эстетической целью. Для анализа выбраны произведения двух писательниц украинского литературного процесса конца XIX – начала XX в. – Ольги Кобылянской и Ульяны Кравченко. Если первое имя широко известно, то творчество Ульяны Кравченко остается в тени и является более предметом научных исследований, чем читательских интересов.

Впервые на основе анализа особенностей языкового представления флорономенов в текстах произведений Ольги Кобылянской и Ульяны Кравченко получены результаты, которые будут способствовать развитию представлений о художественной картине мира, позволят определить специфику образной системы, базирующейся на использовании зафиксированных флорономенов.

Предложено толкование языковой картины мира, определена специфика, признаки индивидуально-авторской картины мира и художественной картины мира. Рассмотрены идиостиль как отражение индивидуально-авторской картины мира,

языковые средства лингвопоэтики (эпитетные конструкции, метафорические комплексы, сравнительные обороты, символические и ассоциативные значения), формирующие языковую картину мира Ольги Кобылянской и Ульяны Кравченко, представлена информация о происхождении, развитии и природе народнопоэтического символа.

В диссертации раскрыто значение словесных образов с номенами флоры, определяющих характер языковой картины мира писательниц. Осуществлен анализ семантики флорономенов в языке произведений Ольги Кобылянской и Ульяны Кравченко с их традиционной фольклорной символикой и символикой модернизма, определены индивидуально-авторские особенности функционирования флорономенов в исследуемых текстах.

Установлено, что образность, базирующаяся на употреблении номенов растительного мира, является характерной чертой индивидуального стиля Ольги Кобылянской и Ульяны Кравченко.

Осуществлен комплексный анализ образных средств художественного языка писателей (эпитетных конструкций, сравнительных оборотов, метафорических комплексов), а также определены индивидуальные особенности употребления флорономенов и их место в языковой картине мира Ольги Кобылянской и Ульяны Кравченко. Осуществлен сопоставительный анализ образов растительного мира. Рассмотрены формы и средства выражения этих образов; определены общие и различные черты в реализации образных средств художественного языка писателей.

В ходе исследования определена специфика употребления флорономенов в индивидуально-авторской картине мира, использование их как средства художественного изображения действительности, а также сделаны выводы об особенностях идиостиля и создания тезауруса поэтического украинского языка.

Ключевые слова: художественная картина мира, флорономен, эпитет, метафора, сравнительный оборот, ассоциативное значение, символ, идиостиль.

SUMMARY

Lytvyn O. O. Lingvopoetics of Floronomens in the Novel by Olha Kobylianska and Uliana Kravchenko – Manuscript.

The dissertation for Candidate's degree in Philology, specialty 10.02.01 – Ukrainian language – H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University – Kharkiv, 2017.

The dissertation is devoted to the research of floronomens in the fiction texts of Olha Kobylianska and Uliana Kravchenko.

It has been defined, that making the world's picture of the writers is being made as the result of using tropes words elements, it has been made the complex analysis of these image means of artistic language with the functioning the floronomens in them (epithetic constructions, metaphorical complexes, comparison structures, appearing associative meanings, widening symbolic meanings). It has been analyzed the semantic of floronomens in the language of Olha Kobylianska and Uliana Kravchenko's novels with the traditional folk symbols and the symbolism of modernism, it has been found out their

individual-authorial peculiarities of functioning. It has been found out the specifics of floronomens in the individual-authorial using them as means of artistic representation of reality and also highlighting the artists writing of the word as one of the indications of idea style and making thesaurus of the poetic Ukrainian language.

Key words: artistic picture of the world, floronomens, epithet, metaphor, comparison structure, associative meaning, symbol, ideastyle.

Відповідальний
за випуск
кандидат філологічних наук, професор
О. С. Черемська

Підписано до друку 05.05. 2017. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Друк цифровий.
Ум. друк. арк. 0,9. Наклад 100 пр. Зам. № б/н.
Надруковано СПД ФО Степанов В. В., м. Харків, вул. Ак. Павлова, 311

